

פרשת במדבר

מקום הבימה בבית הכנסת

"ונסע אוהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות" (במדבר ב, יז)

בחפץ חיים על התורה כתב וז"ל: מכיון שהתורה מונחת בארון שבאוהל מועד, צריך האוהל מועד להיות תמיד "בתוך" המחנות – באמצע, לא קרוב ביותר לאחד ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה באמצע בית הכנסת, וכמו שעץ החיים היה נטוע "בתוך" הגן, גם התורה היא עץ חיים והכל צריכים להתרכז מסביבה והיא בתוך, עיי"ש.

מצאנו בדבריו אחד מן הטעמים לחיוב העמדת הבימה באמצע בית הכנסת. בסוגיא זו נרחיב במקור וטעם ההלכה שצריכה הבימה להיות באמצע בית הכנסת, האם צריכה להיות באמצע לעיכובא, האם יש איסור להתפלל בבית הכנסת שאין הבימה באמצע, וכן האם מותר לקבל משרה בבית הכנסת שאין הבימה באמצע, והאם יש לחלק בין בית הכנסת לבית המדרש.

מקור ההלכה

בגמרא סוכה נא, ב שנינו, תניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריא של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל, אמרו כמין בסילקי גדולה היתה סטיו לפנים מסטיו, פעמים שהיו בה שישים ריבוא כפלים כיוצאי מצרים, והיו בה שבעים ואחד קתדראות של זהב כנגד שבעים ואחד של סנהדרי גדולה, כל אחת ואחת אינה פחותה מעשרים ואחד ריבוא ככרי זהב, ובימה של עץ באמצעיתה, וחזן הכנסת עומד עליה והסודרין בידו, וכיון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן וכו', עיי"ש.

ושם היתה בימה של עץ באמצע והחזן עומד עליה, וכשהיו צריכים לענות אמן אחר הברכה היו מניפים בסודרין כדי שיענו כולם. **עוד** מצאנו כזאת במשנה סוטה מא, א שבעזרה בבית המקדש, כשדוד המלך היה קורא בתורה בחג של מוצאי שביעית, היו עושין לו לשם כך בימה של עץ באמצע העזרה. וכן מצינו אצל שבי הגולה כשקראו בספר תורה, כדאיתא בנחמיה ח, ד "ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר", והיינו שעשו המגדל לשם כך לקרות שם עליו ספר התורה.

טעם הענין

מצאנו כמה טעמים לענין זה שהבימה צריכה להיות באמצע בית הכנסת:

ביאור דברי הגמרא, שבבית הכנסת זו היו מתפללים כפליים כיוצאי מצרים,

דעת הכסף משנה שהכל לפי המקום והזמן

למרות כך, כתב שם בכסף משנה שהעמדה באמצע אינו מהחיוב אך הכל לפי המקום והזמן, שבאותם הזמנים כשהיו בתי כנסיות גדולים עד מאוד, היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם, אבל בזמנים הללו שבעוונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים וכל העם שומעין, יותר נוי להיות לצד אחד מלהיות באמצע.

העולה מדברי הכסף משנה, דמה שצריך שהבימה תהיה באמצע בית הכנסת אינו מהחיוב, ורק בבתי כנסיות גדולים הצטרכו להעמיד את הבימה באמצע כדי שישמעו כולם.

טעם שני, כמזבח הפנימי שהיה באמצע בשו"ת חתם סופר (או"ח תשובה כח) נשאל על דבר בית הכנסת ישנה שסתרו אנשי הקהל קדוש, והרחיבו את הבנין החדש לרומם בית אלוקינו, ורוצים להעמיד הבימה שקורין בתורה בסוף בית הכנסת סמוך לארון הקודש ולא באמצע כמו שהיה מקדמת דנא, באמרם שיהיה נוי והרוחה יותר בבית הכנסת מאשר תעמוד באמצע, ונפשו בשאלתו אי שפיר דמי לשנויי או לא.

ויישב שם החתם סופר על פי מה שכתב הרמב"ם שבונים הבימה באמצע בית הכנסת כדי שישמעו כולם בשוה, וכן כתב הטור והרמ"א, ולכן כל המשנה ידו על התחתונה. אמנם בכסף משנה כתב ללמד זכות על הקהילות הנוהגים נגד הש"ס דאין צריך באמצע. אבל סובר החתם סופר שנשתבשו הקהלות במחילת כבודם אדרבה קל וחומר השתא, ומה אלכסנדריה שבכל

א. כדי שכולם ישמעו את קריאת התורה, ב. כמזבח הפנימי שהיה באמצע, ג. הבימה דומה לארון שבאוהל מועד שהיה בתוך המחנות, ד. יש ענין על פי הסוד שהבימה תהא באמצע, ה. הבימה במקום הר סיני, ו. האמצעי משובח.

טעם ראשון, כדי שכולם ישמעו את קריאת התורה

בטור (או"ח סימן קנ סעיף ה') כתב: ובנין בבית הכנסת היכל להניח בו ספר תורה ובנין אותו לרוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם מול ההיכל כשיעמדו לתפילה. ומעמידים בימה באמצע בית הכנסת לעמוד עליה הקורא בתורה, כדי שישמעו כולם, ע"כ. הנה כתב שהטעם שצריכה הבימה להיות באמצע של בית הכנסת, כדי שישמעו כולם קריאת התורה.

וכן פסק הרמ"א (או"ח סימן קנ סעיף ה) שכתב: ועושין בימה באמצע בית הכנסת כדי שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם. (ועיי"ש בביאור הגר"א).

וכן ברמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ג) כתב וז"ל: ומעמידים בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר יאמר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם, עכ"ל. (ועיי"ש בכסף משנה מה שהעיר בדברי הרמב"ם ומה שיישב בזה).

נמצא, שהרמב"ם הטור והרמ"א פסקו שמעמידים הבימה באמצע בית הכנסת, כדי שישמעו המתפללים את קריאת התורה, ובנוסף לדברי הרמב"ם הוא כדי לשמוע מי אשר יאמר לעם דברי כבושין.

ואפילו להכסף משנה דבריו הם דוקא באותם הקהילות שבנו בית הכנסת חדשה במקום שלא היה בית הכנסת מעולם, אבל לאחר שבנו במקום בית הכנסת הישנה אין לשנות. והוכיח זאת על פי מה דאיתא בפסיקתא "והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר" (שמות כו, ל), וכי יש משפט לקרשים, אלא קרש שזכה להנתן בצפון לא ישתנה לתנו לדרום עיי"ש. ואף על פי שבית שני היה גדול מבית ראשון, מכל מקום לא נשתנו מקום העמדת הכלים - מזבח ומנורה ושולחן לא נשתנו מן האמצע.

משום כך כתב לענין שאלתו, דאף על פי שלפי ערך הבנין של עכשיו יהיה האמצע להלאה מהאמצע שהיה בבית הכנסת הישנה, מכל מקום אותו בית הכנסת זכה להיות בימה שלה באמצעה כמו קרש שזכה בדרום וכו', והכלל החדש אסור מן התורה בכל מקום, ועל כן יש למחות להעמיד הדבר על תילו, עכתי"ד החתם סופר.

טעם שלישי, הבימה דומה לארון שבאוהל מועד שהיה בתוך המחנות

בחפץ חיים על התורה (במדבר ב, יז) בפסוק "ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות", כתב: מכיון שהתורה מונחת בארון שבאוהל מועד, צריך האוהל מועד להיות תמיד "בתוך המחנות", באמצע, לא קרוב ביותר לאחד ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה באמצע בית הכנסת, וכמו שעץ החיים היה נטוע "בתוך" הגן, גם התורה היא עץ חיים והכל צריכים להתרכז מסביבה והיא בתוך, עיי"ש.

אופן לא שמעו כל הקהל ובכל זאת הצריכו להניף בסודרין כדי שיענו כולם ואפילו הכי העמידו הבימה באמצע ולא בסוף אף על פי שכך היו יכולים לראות הנפת סודרים מהסוף כמו מהאמצע, ואם לא די בסודר אחד יעמידו שנים, על כן אין לשנות וצריכים שתהא הבימה באמצע בדווקא.

והוסיף דמסברא כיון שאנו מחזיקין הבימה שבה קורין פרשת הקרבנות כמו מזבח שמפני כן מסבבין הבימה בחג הסוכות כמו שסבבו המזבח, ואותו המזבח שעמד בהיכל לפני ארון הקודש שהוא מזבח מקטר הקטורת היה עומד באמצע הבית מכוון בין מנורה לשולחן, וכפי פירוש רש"י בפרשת תרומה וכמבואר בש"ס ורמב"ם, והבימה שלנו עומדת בפנים כמזבח הפנימי, על כן ראוי להעמידו באמצע בית הכנסת לדמותו לבית המקדש בכל האפשרי ואין לשנות במקדש מעט שלנו.

הרי לנו טעם שונה מהרמב"ם הטור והרמ"א שהטעם כדי שישמעו כולם, אלא דהוא כמזבח הפנימי שהיה באמצע.

וכתב עוד החתם סופר דאפילו להכסף משנה שנתן טעם לזכות אותם הקהילות ששינו והתחילו לעשות הבימות בסוף בית הכנסת, מכל מקום הרי אבותינו שבנו אותו בית הכנסת בנידונו של החתם סופר בנו אותו באמצע שמע מינה דכך היה נוח להם להשמיע לכל העם, ואותו בית הכנסת כיום שלא נתמעטו הציבור אדרבה דנתרבו ואם כן אפילו אם כך היה נבנה בראשיתה בסוף בית הכנסת כיון שהיו מועטים, צריכים עתה לבנות באמצע בלי ספק וחלילה לשנות מאשר היה.

כנסת ישראל וכו', ורבי קרוספדאי חמיד ליבא פריש האי קרא עד לא אסתלק ופריש שפיר, מגדל עוז דא תיבה וספר תורה דאיהו עוז וכו', בההוא מגדל דסלקא בין אינון מגדלין קיימא נהירו חד בדיוקנא דספר תורה, כד אתי ההוא ציפרא נטלה ההוא מגדל מאתריה "וקאים גו אמצעיתא דעזרה", גו גדפי דכרובים וכו' תלת מאה פתחין תמן "בפתחא דאמצעיתא קיימא נהירו דא דיוקנא דספר תורה", ביה זמין מלך ישראל למקרי בפרשת הקהל וכו', "כד קיימא האי מגדל באמצעו דעזרה", וכו', עכ"ל.

כוונת הזוהר הקדוש, שבין כל המגדלים הנמצאים ברקיע, יש מגדל של אבן טובה באמצע הרקיע בדיוקן ספר התורה, שזו ערוכה למלך ישראל לקרוא פרשת הקהל. ומבואר מדבריו דצריכה להיות הבימה באמצע בית הכנסת ולא מטעם דכדי שישמעו, אלא מטעם דסוד ד' ליראיו ויש בזה סודות נשגבות אשר הם למעלה מהשגתינו.

טעם חמישי, הבימה במקום הר סיני

במקום אחר בזהר מדבר עוד בענין הבימה של בית הכנסת, בפרשת ויקהל (עמוד שסט) כתב דיש לעשות שש מעלות לבימה ולא יותר כנגד שש מעלות לכסא, ושם יש ללמוד טעם על מנת שתהיה הבימה גבוהה, דהבימה במקום הר סיני וכלשונו הקדוש של הזוהר שם: ואסיר למקרי בספרא דאורייתא בר חד בלחודוי וכלא צייתין ושתקין בגין דישמעון מלין מפומיה כאילו קבילו לה ההיא שעתא מטורא דסיני וכו', כלא שתקין וחד קארי דכתיב וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמור, איהו לעילא

הנה מצאנו בחפץ חיים טעם נוסף להא דהבימה צריכה שתהא באמצע, דומיא דארון העדות באוהל מועד שהיה באמצע המחנות וכעץ החיים הנטוע בתוך הגן.

עוד כתב בשו"ת מחולת המחנים (סימן ה') דתכלית בית הכנסת להתדמות לצורת המשכן ושלוש מחנות ישראל, כי הבימה דומה למשכן וסביב לו ישיבת אנשים דומה למחנה לוייה, ואחר כך רשות הרבים להילוך, ואחר כך ארבעה כותלי בית הכנסת וסביב לו ישיבת אנשים דומה למחנה ישראל. ועיין גם בשו"ת כנף רננה (סימן ט') שכתב קצת באופן אחר.

כן במנחת יצחק (ח"ג סימן ד' אות ט' בסופו) הביא מספר דברי ירמיה על הרמב"ם (הל' תפילה פרק יא) דיהיה בשעת הקריאה כדוגמת כל ישראל אשר יחנו סביב על דגליהם לאוהל מועד, אשר שם התורה וקודש קדשים היכל ה', כליל כל הקדושות, והאמצע מורה הנקודה אשר מהם תצא הכל, ולה הכל פונה, עיי"ש.

טעם רביעי, יש ענין על פי הסוד שהבימה תהא באמצע

בזוהר הקדוש (פרשת שלח דף קסד) מבואר להדיא דהבימה צריכה להיות באמצע בית הכנסת, ורומז על ענינים גדולים שכתב שם בזה הלשון: בין כולהו מגדלין אית חד "מגדל דאבן טבא באמצעיתא" ודא סליק לרום רקיעא ולא אתחזי השתא עד ההוא זימנא דיתגלי, רב מתיבתא חמא ליה והוי רשים ביה לעילא האי קרא (משלי יח) מגדל עוז שם וכו', ופריש רב מתיבתא קרא דא מגדל עז דא

היכלות, וכבר האריכו הפוסקים האחרונים בגנות האנשים האלה, עיי"ש.

כן בערוך השולחן (שם סעיף ט') כתב: וחדשים מקרוב באו לשנות מנהגי ישראל לעשות הבימה מן הצד ועונשם מרובה, שבלי טעם ודעת משנין מנהג קדום שגם השכל מוכיח עליו, והם כמו להכעיס רוצים לשנות.

אולם באגרות משה (או"ח ח"א סימן מב) כתב בענין הבימה, שאין קפידא שתהיה באמצע בית הכנסת ממש, וכמעט שעוד עדיף שיהיה קרוב יותר לפנים, דברוב פעמים אין המתפללים ממלאין כל בית הכנסת ועומדים רובם יותר קרוב לפנים, וממילא צריכה הבימה להיות באמצע עמידת המתפללין כיון שעיקר הטעם הוא כדי שהעם ישמעו קריאת התורה. ואם אין מניחים מטעם הפסד מקומות וכדומה צריך על כל פנים רווח גדול להיות בין העמוד לבימה לכל הפחות כדי שיוכלו להקיף הבימה כטעם החתם סופר שהוזכר לעיל.

אמנם במקום אחר כתב האגרות משה (או"ח ח"ב סימן מא) שבבית הכנסת גדול צריך לעשות הבימה באמצע שהוא במקום שנשמע קריאת התורה לכל העם במקום שהם יושבים, ולא יועיל מה שיבטיחו כל הקהל להתקרב להבימה שיעמידו בסוף בית הכנסת בשעת קריאת התורה, כי אין לסמוך על זה ויש לחוש שיתעצלו מלהתקרב לבימה ויגרום זה שיעברו על מצות קריאת התורה והוא ממילא חיוב שיעשו בבית הכנסת גדול דווקא באמצע שהוא במקום שאפשר לכל אחד לשמוע קריאת התורה ממקומו.

וכל עמא לתתא דכתיב "ויתיצבו בתחתית ההר" עיי"ש. וביאורו, דדימה את הבימה שבבית הכנסת להר סיני שנאמר בו עליה להר. (וראה במנהג ישראל תורה או"ח סימן קנ אות טז שהביא דברי הזוהר).

בעצם דברי הזוהר לעשות שש מעלות לבימה, מובא בספר מחזיק ברכה שישנם שאין נוהרין בזה, מכל מקום נכון להזהר היכא דאפשר, ועיין בשולחן הטהור שמפרש דהני שש מעלות יש לעשות ג' מכל צד, וגם כתב לעשותם מצד דרום וצד צפון, וכן כתב במקור חיים (סימן קנ סעיף ה') לעשות המדרגות בצד צפון ודרום, וכן המנהג בתפוצות ישראל. אבל בתרומת הדשן (בפסקים סימן קיט) מבואר שעשו המדרגות בצד מזרח ובצד מערב, ועיין עוד בשו"ת בצל החכמה (ח"ב סימן ט).

טעם שישי, האמצעי משובח

במנחת יצחק (שם) הביא טעם נוסף לבימה באמצע על פי מה דאיתא במנחות צח, ב דהפסוק "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (במדבר ח, ב) מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי, ואמר ר' נתן מכאן שאמצעי משובח, עיי"ש.

אם צריך שהבימה תהיה באמצע לעיכובא

בביאור הלכה (או"ח סימן קנ ד"ה באמצע) כתב: ובעונותינו הרבים באיזה מקומות פרצו מנהג קדומים זה והתחילו לעשות הבימות סמוך לארון הקודש מפני שרצו לילך בדרכי העובדי אלילים כמו שעושין בהיכלות שלהן [שקורין טעמפיל], ויש לקרוא עליהם וישכח ישראל עושהו ויבן

בזה, צריך לומר דאין כוונת הרמב"ם לומר דאין טעם אחר בזה, אלא דחדא מתרי או מתלת או יותר טעמי נקט.

ועיין שם במנחת יצחק שכתב דיוצא מהנ"ל דיש כמה טעמים לשבח דבאמצע דווקא, ובכל בית הכנסת בלא חילוק בין גדולה לקטנה, ורק הרמב"ם מוסיף טעם נוסף לשבח כדי שישמעו, אך מכל מקום אף אם טעם זה בטל הדין אינו בטל. ויש לומר דמהאי טעמא לא איתא בש"ס שום טעם לזה, כדי שלא נבוא להקל ולומר דהיכא דלא שייך בהו הטעם אף הדין בטל. ועל דרך מה שמובא בשו"ת תשובה מאהבה בפתיחה שרבי במשנתו הרבה לפרש דברי התנאים בלשון "חכמים אומרים" כפי שמוזכר באבות א, יא חכמים הזהרו בדבריכם, כדי שלא יתנו מקום שיבואו תלמידים הבאים אחריכם לידי שגיאה ומכשול.

דוגמא לזה מהא דתנן במסכת שבת יא, ב ולא יקרא לאור הנר, ובתוספתא (שם יב, ב) מובא: לא יקרא לאור הנר שמא יטה, אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה, פעם אחת ביקש להטות אמר "כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הנר", וכשנתבונן בזה האף שיש מצוה לשמוע בקול דברי חכמים בכל מקום, מצאנו בכאן ההבדל בין לשון המשנה שנאמר האיסור בסתם שלא יקרא לאור הנר ותו לא, ולא יעלה על לב שום אדם להקל בזה, לבין לשון התוספתא דהוסיפו שם הטעם "שמא יטה" שמשום כן יצאה השגגה שאמר "אני אקרא ולא אטה", ולכך אמר "כמה גדולים דברי חכמים", שאמרו האיסור ולא פרשו הטעם.

ובמדינה זו (אמריקה) יש לחוש שיביא זה שיעברו על איסור מיקרופון בשבתות וימים טובים כידוע שנפרץ זה בהרבה בתי כנסיות גדולים וגרם זה מחמת שלא עשו הבימה באמצע ואין יכולין הרחוקים לשמוע קריאת התורה וחזרת הש"ץ ודרשת הרב.

במנחת יצחק (חלק ג' סימן ד') נשאל לברר דין בימה של בית הכנסת, ובתחילת דבריו כתב דהלכה זו של העמדת בימה באמצעה של בית הכנסת הלכה פסוקה היא מהרמב"ם ורמ"א שהזכרו לעיל, דכל זה דינא הוא וכפי שמובא בלשון הרמב"ם שכתב "ומעמידין בימה באמצע", ובהרמ"א שם "ועושין בימה באמצע בית הכנסת", ומכיון שלא אמרו הלכה זו בלשון "ונהגו" מוכח דזה הוי דינא ולא מנהגא.

וביסוד הלכה זו הרי למעשה בש"ס לא נזכר כלל טעמו של הדבר, ואף מגמרא סוכה נא, ב מאלכסנדריה דמצרים דשם חזן הכנסת עומד על הבימה, אין ללמוד שהעמדת בימה באמצע כדי שישמעו כולם, דהרי החזן אינו השליח ציבור אלא שמש הציבור כפי שפירש שם רש"י, ומכל מקום יש להוכיח משם דאדרבה אף בלא הטעם דבכדי שישמעו, צריך לקבעה באמצע, כיון דבלעדי זאת לא שמעו כל הקהל שעל כן הצריכו להניף בסודרין.

אמנם הרמב"ם נתן טעם בזה דמעמידין הבימה באמצע הבית, כדי לעלות עליה הקורא בתורה וכו' כדי שישמעו כולם, עיי"ש. וכנראה שמשום זה סמכו אותם הקהילות לומר דכשבטל הטעם בטל גם כן הדין, וכדברי הכסף משנה שהזכר לעיל. אולם לדברי החתם סופר שכתב דנשתבשו

מהטעם דדמיא למזבח הפנימי שהיה באמצעו של בית המקדש, העירו בזה האחרונים, ועיין באגרות משה (ח"ב סימן מא) שתמה דהרי שני הדברים שדמי למזבח לפי החתם סופר הם, משום דשם היו קורין פרשת הקרבנות ומה שמסבבין בחג הסוכות כמו שסובבו המזבח, היה זה במזבח העולה ולא למזבח הפנימי, ואם כן היה לו לומר שדמי למזבח העולה שהיה באמצעו של העזרה.

וביותר דאם מפני שהבימה היא בפנים ומזבח העולה היה בעזרה ולכן לא דמי לו, אם כן אין לדמות כלל לשום מזבח. ועל כל פנים לטעמו של החתם סופר וכן איתא אף במשיב דבר שהוא דמי למזבח, ולכן יש לעשותו נמי באמצע שכן היה מזבח הזהב בפנים ומזבח העולה בעזרה, עכ"ד.

ובאמת בתשובות אמרי אש (או"ח סימן ז') הזכיר שם רק "זכר למזבח שהיה באמצע העזרה" עיי"ש, ומכיון שכתב באמצע "העזרה" ולא באמצע "הבית" נראה שנתכוון למזבח החיצון, וכנראה דכן סבירא ליה לאיזה אחרונים בדברי החתם סופר וכפי שהובא בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת בית הכנסת אות יג) שהביא מהכנסת הגדולה שרב גדול אחד כתב דברים נמרצים על אשר השיגו על הגאון חתם סופר, במה שכתב שהבימה היא דוגמת המזבח שהיה באמצע, שהרי קיימא לן שלא היה באמצע והסביר שם שטח עיניהם מראות נכוחה מהשכיל לבותם, שהם חשבו שעל אמצע הרוחב שמצפון לדרום קאמר, ואינו כן רק על אמצע האורך שבין מזרח למערב, והיא באמת באמצע, עכ"ד עיי"ש.

בכך נראה דשפיר אמרה הש"ס דהבימה צריכה להיות באמצעיתה ולא פירשה הש"ס הטעם כדי שלא יבואו לדון בזה. וכיוצא בזה מצאנו גם כן בסוגיא דעבודה זרה לה, ב חלב שחלבו אינו יהודי ואין ישראל רואהו הרי זה אסור, ובגמרא מפרש טעמא משום עירוב דבר טמא, ושם לקמן בסוגיא לט, ב פלפלו בזה אם ישראל יושב בצד עדרו ולא מצא שנתערב דבר טמא, ובעבור זה מצאו קלי דעת מקום להקל אם אין דבר טמא נמצא בעדר, אפילו אם אין הישראל רואהו מותר, ואנשי תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי התורה ונתיבותיה כי המשנה לא זזה ממקומה. וכן יש לומר דכאן בנוגע להעמדת הבימה בבית הכנסת נזהר תנא דברייתא בנידון דידן ושנה בלשון המשנה בלא שום טעם, כדי שלא יתנו מקום לטעון כמו שטענו בדברי הרמב"ם.

אך על הרמ"א עדיין צריך עיון שהרי הביא הטעם דכדי שישמעו, ולא חשש דיבואו לטעון דהיכא דלא שייך הטעם לא שייך הדין. אלא דמכל מקום כיון דהשולחן ערוך לא הביא הדין של בימה באמצע על כן אזיל לשיטתו בכסף משנה דהדבר תלוי במנהגא, ודווקא בזמנם שהבתי כנסיות היו גדולים, ואם כן הרמ"א בהג"ה חלק וסבר דהוי כן מדינא באין חילוק בין בית הכנסת גדול לקטן, וממילא שוב עלינו לקיים את האמור ולהעמיד הבימה באמצע. עד כאן מתוכן דברי המנחת יצחק.

ביאור שיטת החתם סופר

בגוף דברי בעל החתם סופר שצריכה הבימה להיות דוקא באמצע, ואף אם באו לבנות בית הכנסת חדשה, והוא

הזהב היה נתון באמצע הבית, ופירש הקרבן העדה, היינו באמצע ההיכל, כשלא נחשוב בית קדשי קדשים עמו, ההיכל ארכו ארבעים, ובית קדשי הקדשים ארכו עשרים אמה, והמזבח היה עומד בתחילת עשרים אמה של ההיכל המערביים עכ"ד, הרי שהיה עומד גם כן באמצע שבין המזרח למערב, אך לכאורה יהיה ראייה מכאן, דאין צריך להיות הבימה באמצע ממש, רק אם יהיה עומד בתחילת המחצה הפנימי, נקרא גם כן באמצע. אבל לטעמים האחרים דלהלן, נראה שצריך להיות באמצע ממש מכל הצדדים, עיין שם.

האם יש איסור להתפלל במקום שהבימה אינה באמצע

במנחת יצחק שם כתב בנדון אם מותר להיות צירוף לעשרה שם, וכן אם דר במקום שיש בית הכנסת כזו, אם נכון יותר להתפלל ביחידות, מליילך לשם לשמוע קדיש וקדושה, דהרי מבואר שם אף בתשובות מהר"ם שיק, דפקפק על הא דכתב בספר מחולת עינים (כונתו לספר מחולת המחנים) דיש בזה משום יהרג ואל יעבור, אבל כתב, דעל כל פנים אסור לו מהתורה לילך להתפלל שם להיות נטפל לעוברי עבירה, עיי"ש.

ומביא המנחת יצחק (ח"ג סימן ה') מקובץ תורה מציון (חוברת ד' שנת תרח"ס סימן כ') באחד מהשאלות של מוה"ר חיים פלאק שנשאל, אם טוב יותר שיכנסו לבית הכנסת שהבימה נווזה ממקומה, או לא יכנסו ויבטלו מקדיש קדושה וברכו וקריאת התורה, ומוטב להכנס לבית עבודה זרה מלכנס לביתה של אלו.

בשיטת החתם סופר יש שרצו לומר דמבואר ממנו שבבית הכנסת חדש מותר לשנות, ועל זה תמהו האיך אפשר לשנות ההלכה ולחלוק על דבר מפורש, ובמנחת יצחק (ח"ג סימן ד') כתב דיש ללמד זכות על אלו, שלמדו כן מדברי השדי חמד שם שכתב דמשמע "קצת" מדברי החתם סופר שאם הוא בית הכנסת חדש ממש שלא היה שם מקודם בית הכנסת "וגם עמה מועטין" ורוצים לעשות הבימה "בסוף בית הכנסת" יש להם על מה שיסמוכו, עיי"ש. אבל חוץ מזה דכתב רק דמשמע קצת, ובתוך כדי דבריו הביא מגדולי האחרונים שצווחו ככרוכיא על המחדשים ועוברים על כמה איסורי דאורייתא, ושמוכח מדבריהם שגם בבית הכנסת חדש הדין כן, עוד הרי התנה רק אם עמה מועטין, ובאמת צריכין אנו לשיעורין מה נקרא מועט ומה נקרא מרובה.

אמנם באמת צריך להבין בדברי השדי חמד שכתב על החתם סופר דמשמע "קצת", דאדרבה מפורש בחתם סופר להיפך שהחליט דנשתבשו הקהילות הנ"ל שהביא הכסף משנה, ורק כתב ליתר שאת דאף לשיטתם לא שייך זה דעמה מועטין דברוך ה' לא נתמעטו הקהילות, וגם דבריהם לא נאמרו רק בבית הכנסת חדש, וכל זה לשיטתם, אבל להלכה לא סבירא ליה כן, וכמו שסיים החתם סופר וכתב: "החדש אסור מן התורה בכל מקום", ועיין בתשובות אמרי אש הנזכר לעיל שאף הוא נתכוון כמעט לגמרי לדברי החתם סופר.

עוד כתב המנחת יצחק שם, מצאתי בירושלמי (שקלים פ"ו ה"ג), דמזבח

המהר"ם שי"ק, עוד לא הבנתי, דכיון שהוכיח דאיסורם של הגדולים קיים לעד, אם כן הרי המה גזרו אומר בפירוש "אסור לכנוס לבית הכנסת להתפלל אשר אין לו בימה באמצע", וזהו בלא חילוק בין להתפלל בקביעות או רק בדרך אקראי, ותו לא מידי.

אכן באגרות משה (או"ח ח"ב סימן מב) חלק על כל זה וכתב: בדבר בימה באמצע ודאי יש לעשות באמצע, אבל לענין להתפלל בבית הכנסת שלא עשו באמצע איני רואה לאסור, ומה שאומרים שבאונגארן אסרו לא ידוע זה בבירור, ומסתבר שהיה זה רק במקומות ההם שעשו זה בשביל רעפארם, כי במקומות ההם היה זה מהתחלות מעשה הרעפארמר הרשעים. אבל במקומות אחרים שאין כוונתם לזה אלא בשביל שיהיו יותר מקומות ועוד טעמים כאלו אין לאסור מלהתפלל שם, כי אין זה מעיקרי דיני קדושת בית הכנסת אלא כדי שישמעו כל המתפללים קריאת התורה כמפורש ברמ"א וברמב"ם, והכסף משנה מיקל אף לכתחילה בבתי כנסיות קטנים להיות לצד אחד בשביל נוי, עיי"ש.

אולם הוסיף שם האגרות משה פרט נוסף, שאם יש שני בתי כנסיות, שבאחד הבימה באמצע ובשני הבימה בצד, יש לקבוע מקום תפילתו בבית הכנסת שהבימה באמצע שהוא כהראוי והגון.

נמצא כאן מחלוקת הפוסקים אם מותר להתפלל בבית הכנסת שהבימה אינה באמצע. אולם, אף להאגרות משה שמתיר להתפלל שם, יש עדיפות אם יכול להתפלל בבית הכנסת שהבימה באמצע.

ועל זה באה התשובה שם בסימן כ"ה מאת מוה"ר יעקב אורינשטיין, ובתוך דבריו כתב שם אחרי שבירר מעיקר הלכה שדין בימה באמצע שורשו פתוח מש"ס בבלי וירושלמי ורמב"ם ושולחן ערוך, וכי אף בלתי זאת אסור לשנות שום מנהג ממנהגי ישראל, וכל שכן בזה שכוונת המשנים להתדמות לבתי תפלות שלהם. וסיים שם דאף לולי כל הנ"ל, אחר שנמנו רוב רבני אשכנז, פולין, אונגראן, בעהמין, מעהרין, ואיטליא, ואסרוהו, ולא רק רבני אונגראן לבד, ודאי שאיסורם איסור עולם כלומר כולל ומקיף את כל ישראל ולדורותם אחריהם.

ועיין שם בהמשך שכתב המנחת יצחק בשם ר' יעקב אורינשטיין: ושמה תאמר דלא האיסור רק על "עשיית השינויים" ואין בכלל זה הכניסה לבית הכנסת "שעשאוהו כבר משונה", בזה כתב לחלק בין המתפללים הקבועים שם לבין העוברים ושבים הרוצים לכנוס רק באקראי, דעל הקבועים מקום יש לומר שהם בכלל מה דאיתא במכות ו, ב דהנטפל לעוברי עבירה, אף דגם מבלעדו היה נגמר העבירה בשנים שקדמוהו, וגם אין בידם למחות, מכל מקום השווה הכתוב עונשו לעונשם, וכן כתב בנידון דידן. אמנם על הרוצים להכנס באקראי לשמוע קדושה וברכו אף דאפשר דמצד הדין ליכא איסור עליהם, אבל מצוה ודאי ליכא.

ושם במנחת יצחק כתב בסוף דבריו וז"ל: אמנם מה שכתב ר' יעקב אורינשטיין לחלק בענין הכניסה, הנה חוץ מה שלא נראה כן מדברי הגדולים וביותר מדברי

נגד הכרעת הרמ"א אינה מצטרפת אפילו לספק ספיקא.

מלבד כל זאת הרי כל זה מה שנוגע לעיקרא דדינא, אך פשיטא דאף מי שלא ירצה להודות להנ"ל, מכל מקום יודה דאין להביא ראיה מהכסף משנה למה שנתחדש אחרי זה, שלא היה שייך בזמנו, דהרי השינוי שעושים לעשות הבימה מקשה אחת עם ארון הקודש, נעשה מפני שרוצים להשוות עצמם עם הגויים רחמנא ליצלן, ואם כן אף דלפי הפשט בכסף משנה הוא דחיוב הבימה באמצע רק משום מנהגא ולא הוי יותר מרשות, מכל מקום כמו שקובעים המתחדשים שהבימה קבועה לארון הקודש הוא חוק לעבודה זרה ובודאי אף לפי שיטתו יש בזה האיסור של "ובחוקותיהם לא תלכו".

ואף שבחתם סופר רצה לחלק בין בית הכנסת חדש לבית הכנסת ישן, מכל מקום נראה שכל האיסור בזה הוא שינוי מנהג ישראל, ומהטעם החדש אסור מן התורה ולא הזכיר שום איסור אחר, וזאת לכאורה אינו מובן וכי אפשר לעשות פלוגתא בזה, הא בודאי גם החתם סופר יודה לדינא דבמקום שעושין להתדמות לעכו"ם שעוברין בזה בכמה וכמה לאוין ליכא נפקא מינה כלל בבית הכנסת חדש או ישן, דהרי אם כוונתו דלא הוי חוק להם הרי זה תמוה ביותר דזה הוי פלוגתא במציאות, ואם כן מה שייך לחלק בה.

אלא על כרחך יש לומר, שבשעת מעשה שנשאל החתם סופר עדיין לא נודע המציאות שכן נוהגין בבית תפלתם, ולא עלה על דעתו שעושין זאת להתדמות. וכמבואר בלשון השאלה שנשאל "באמרם

קבלת משרה בבית הכנסת שהבימה אינה באמצע

בנדון אם יכול לקבל עליו משרה בבית הכנסת כזה, דן בזה בתשובות מהר"ם שיק (או"ח סימן שו) ומסיק להלכה דאפילו באיש אשר טפלי תלוי בו, וכבר היה משרת והתפרנס בכבוד בבית הכנסת כזה, מחוייב לעזוב משמרתו, שהרי כמה רבנים קרוב למאה החרימו שלא להכנס שם להתפלל, ואם כן ההולך לשם להתפלל או לדרוש עושה הוא איסור גמור, וכדי שלא לעבור איסור את כל הון ביתו יתן שחייב לבזבו כל ממונו על זה.

ועיין במנחת יצחק (שם סימן ה') שנשאל על ידי אלו שיצאו להליץ בעד הרבנים והחזונים שאי אפשר להם לעמוד בנסיון ולא להכנס לבתי כנסיות הללו, ושם כתב לפרש כוונת המליץ על ידי לימוד סגוריא עליהם, מטעם שיש להם אילן גדול לתלות בו והוא מרן הכסף משנה שכתב בפירוש להתייר אף לכתחילה וכו', שרצונו לומר רק על מה שכתב המהר"ם שיק (או"ח סימן שו) שהנסיון מראה לו לבעל הנסיון היתרים שאין בהם ממש, ולכך אין להסתמך מכמה טעמים.

חדא, החתם סופר והאמרי אש ושאר גדולי עולם, שהעלו הלכה ברורה שאין להביא ראיה מדברי הכסף משנה, אי משום שאין הלכה כמותו, אי משום שהכסף משנה עצמו מודה לאיסור כעין נידון דידן, וביותר כיון שהרמ"א שכל בית ישראל נשענים עליו הביא לפסק הלכה בסתם דבימה באמצע, ולא הביא את דברי הכסף משנה אף לשיטת יש אומרים, והרי כבר נודע מדברי הפרי מגדים בפתיחה לאורח חיים דדיעה שהיא

בבית הכנסת ולא בבית המדרש, וזהו אף דקדושת בית המדרש גדולה מקדושת בית הכנסת וכמו שפסק הרמב"ם (הלכות תפילה פרק ח' הלכה ג' ופרק יא הלכה ד'), ובשולחן ערוך (סימן צ' סעיף יח וסימן קנג סעיף א'), מכל מקום מה שנוגע לענין הבימה ודאי כוונת הרמ"א דווקא על בית הכנסת ולא על בית המדרש, ובפרט שכל ענינו שם הוא בהלכות בית הכנסת.

וסיים המנחת יצחק דלכך צריך לומר דכל זה שייך לצורת בית הכנסת ותכונותיו, וממקומו הוא מוכרח מהא גופיה שלא נהגו לעשות בימה כלל בבית המדרש, רק שולחן המטלטל ממקום למקום, ועל כן דכל זה שייכי רק לצורת בית הכנסת, ולא לצורת בית המדרש, שהוא בית שמגדלין בו תורה, שעיקרם המה השולחנות והספסלים המסוגלים ללמוד עליהם תורה.

תפילת שליח ציבור על הבימה

ברמב"ם (פ"ט מהלכות תפילה הלכה א') כתב: סדר תפילות הציבור כך הוא בשחר כל העם יושבים ושליח ציבור יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכו', ובמקום אחר (פרק יא הלכה ד') כתב: ובעת ששליח ציבור עומד לתפילה, עומד בארץ לפני התיבה ופניו לפני הקודש כשאר העם עיי"ש.

במנחת יצחק (ח"ג סימן ח') הביא מדברי מהר"י חביב דמה שאמרו בגמרא תענית (טו, א) יורד לפני התיבה, פירוש על מקום הקודש שצריך שיהיה החזן פניו כלפי הקודש, ולפי זה הפירוש יורד לפני התיבה שיוורד ממקומו ללכת לפני התיבה שהוא נקרא היכל וקודש, ע"כ. ולדברי השולחן

שיהיה נוי והרווחה יותר בבית הכנסת מאשר תעמוד באמצע", אבל עכשיו שנתברר שכל תחילת כוונתם היה להתדמות, ודאי לכולי עלמא אסור באיסור גמור ומוחלט. עכתו"ד המנחת יצחק.

חילוק בין בית הכנסת לבית המדרש

במנחת יצחק (שם סימן ו') נשאל על דבר קהילה אחת שרוצים לבנות בית הכנסת בבימה למעלה, ורק בין הבימה ובין הארון קודש יפסיק שורה אחת של ספסלים עם מקומות לישיבה, והביא השואל שאסור לשנות ממנהגן של ישראל ולהתדמות לעכו"ם שהיא איסורו של תורה ואף באופן כזה אסור. ואף שבת המדרשים אין מדקדקים לעשות השולחן באמצע דווקא, מכל מקום אין ראייה דשאני וחילוק גדול יש בין בית הכנסת ובין בית המדרש.

והביא השואל להוכיח שיש חילוק בין בתי כנסת ובתי מדרש מדברי הרמ"א (או"ח סו"ס קנ) שכתב רק "ועושין בימה באמצע בית הכנסת", ואפילו אם תמצי לומר שאז לא התפללו בבתי מדרשות, חזינן באיסור שנדפס מגדולי הדור שלפנינו שכתבו שאסור לכנס להתפלל "בבית הכנסת" אשר אין לה בימה באמצע, ובוודאי הטעם שבית הכנסת מקדש מעט דמיא לתוכנית בית המקדש, מה שאין כן בית המדרש שפעם אחת עומדים על השולחן כאן, ופעם אחרת נותנים אותו במקום אחר, ומלבד זאת אין קדושת בית המדרש כקדושת בית הכנסת, דנימא שצריך שהכל יהא כתוכנית בית המקדש.

בתשובתו כתב המנחת יצחק דהבימה צריכה להיות באמצע, ודווקא

לא אלים כל כך כדי לדחות המצוה דממעמקים. ורק אם לא ישמעו כלל, אז יש לומר דלדחי המצוה דמעמקים.

ובאמת באבודרהם (בסדר שחרית של חול) כתב דהשליח ציבור עומד בתיבה להשמיע ברבים ולהוציא את שאינו בקי, ומתוך שכתב "עומד בתיבה" ולא כתב "עומד בבימה" משמע דלא נהגו להתפלל על הבימה גופא, דלבימה יש תרתי דרעותא, חדא שהיא גבוהה ועוד דלא הוי לפני ארון הקודש, אלא שעשו תיבה לשליח ציבור לפני העמוד שאצל הארון הקודש לעמוד עליה.

וכן באגרות משה (או"ח ח"ב סימן כח) נשאל מה שנוהגין שהשליח ציבור עומד בתפילתו אצל העמוד שאצל ארון הקודש אם יש מקור לזה, והשיב: הנה במשנה ובגמרא איתא בכל מקום "עובר לפני התיבה" וצריך לידע מה זה תיבה והיכן היה עומד. והביא מגמרא בתענית טז, א שמבואר במפורש שתיבה היא שמונח ספר תורה שהרי קורא אותה כלי צנוע, ואם היה זה עמוד לבד דאין בה קדושה יתירה מקדושת בית הכנסת לא היה שייך לקרוא אותה בשם חשיבות זה, והמשיך שבמגילה כו, ב בפירוש רש"י קרי רבא תיבותא לארון הקודש.

ובמגן אברהם (סימן קנד ס"ק יא) נמי כתב דבתיבה הספר תורה מונח בו תמיד, אבל הביא מהמרדכי לפי פירוש המחצית השקל שלתיבה אין קדושת ארון הקודש ממש דמשווה התיבה לארון הבנוי בחומה שלא נעשית לכבוד אלא לשמירה אך איכא קדושה יתירתא, וכן משמע בר"ן שכתב דקדושת תיבה חמורה שמצניעים בה ספרים

ערוך (או"ח סימן קנ) הזכיר "הבימה" ואחר כך אמר וכלפי התיבה, יראה שקורא לתיבה בימה ואז יתיישב הלשון "יורד לפני התיבה" לפי שעלה שם לקרות בתורה ואחר כך יורד להתפלל מוסף משום דמעמקים קראתיך ה', עב"ל.

לפי דבריו כיון המגן אברהם (סימן צ' ס"ק ג') שכתב על דברי השולחן ערוך, דעבשיו נהגו שהמקום שהשליח ציבור עומד עמוק משאר הבית הכנסת משום דמעמקים קראתיך ה', ואפשר דמשום הכי נקט בלשון "יורד לפני התיבה".

ובתשובות כתב סופר (או"ח סימן יט) הביא דהראב"ד פירש שאינו מקום גבוה כיון שחולק לעצמו רשות ואין נראה כמתגאה, ולכך טוב וישר שירד למטה למקום נמוך כדי לקיים ממעמקים, ומדוייק דנאמרו בזה שני דינים, דלא יעמוד במקום גבוה ומצוה דיעמוד במקום נמוך.

וכל זה יש להוכיח מעיקר דין בימה לקריאת התורה ולפני התיבה לשליח ציבור, דכתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ג') דמעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה וכו' כדי שישמעו כולם, הרי דלשיטתו הוי הטעם לקריאת התורה באמצע כדי שישמעו כולם, ומכל מקום כתב תיכף בהלכה שאחר כן, ששליח ציבור עומד בארץ לפני התיבה ולא חשש בזה כדי שישמעו כולם, ואף שלתפילה להוציא את מי שאינו בקי צריך לדקדק יותר בשמיעה מקריאת ספר תורה. ועל כן צריך לומר כיון שאפשר לשמוע את קול השליח ציבור אף אם מתפלל לפני התיבה, ורק על ידי עמידתו במקום גבוה ישמעו קולו ביותר,

הכנסת, כיון דגם כן הוא רק שינוי אחד מבתחילה ומאי שנא שינוי זה מזה. ומצד האיסור להתפלל במקום גבוה שבשולחן ערוך (סימן צ') הא רוב הבימות שעושין עתה איכא בהן ד' אמות על ד' אמות, וגם הרי הם מוקפים מחיצות שאף בפחות מד' אמות על ד' אמות מותר דהוי כעליה כדאיתא בסעיף ב', וגם בכוונה להשמיע לציבור כתפילת השליח ציבור הא איתא שם בסעיף א' שמתר.

מכל מקום כתב באגרות משה דלמעשה יש להשתדל שלא ישנו מכפי כל הדורות אף שאין בזה איסור ברור, ויעשו עמוד סמוך להיכל כמנהג כל בתי כנסיות שבדורות שלפנינו, ובפרט שבבית הכנסת זה עשו כן זה חמישים שנה, לכן אינו מן הראוי לשנות. אך הוסיף שם לשואל שאם יודע שלא ישמעו לו אינו מחוייב למחות בזה ורשאי להתפלל שם.

ובמקום אחר כתב האגרות משה (או"ח חלק ג' סימן י') בדבר שנתאחדו שתי בתי כנסיות בני ישראל ובני יהודה שביחד נכנסו לבית הכנסת עם גדול אשר יקשה לשמוע אל השליח ציבור כשיתפלל אצל העמוד שבכותל מזרח אם רשאים לשנות שיתפלל השליח ציבור בימים שיהיה עם רב על הבימה שהיא באמצע בית הכנסת, הנה תעיינו במה שכתבתי בספרי אגרות משה (או"ח חלק ב' סימן כח), שיש להשתדל שלא לשנות מכפי שנהגו דורות האחרונים אף שהם שינו מדורות הקדמונים מאיזה טעם.

אבל על כל פנים במקום צורך גדול שיש ריבוי עם שאי אפשר לשמוע מהשליח

ולא משום שנעשית לכבוד הספר תורה. ועל כל פנים לכולי עלמא התיבה היא זו שמונח הספר תורה שם, ולפירוש רש"י הוא ארון הקודש ממש, ואם כן מפורש שהשליח ציבור מתפלל לפני התיבה.

והארין שם בשיטות הראשונים והאחרונים, וסיכם דבריו שלכל הפירושים למדים אנו שאף בזמן התנאים והדורות לא התפללו על הבימה, אלא לפני התיבה שהיה בארץ בכותל המזרחי שמתפללין לנגדו במקומותינו ורחוק מן הכותל כשיעור משך ארון הקודש, וממילא יש לנו לעשות כן ולא לשנות ממה שנהגו בכל הדורות.

אבל מה שיש לעיין שהרי זה מאות בשנים שלא היו יורדין לפני התיבה שיש בה ספר תורה ויש בה קדושה יתירתא, אלא לפני העמוד בלבד שאין שם ספר תורה ואין לו קדושה יתירתא, ולהבי"ח ודאי תמוה כיון שהוא סובר דהספר תורה אשר היה בתיבה היה ביחוד לצורך תפילת השליח ציבור, אבל אף להסוברין דהיו שם הספר תורה לשמירה נמי על כל פנים שינו שלא מצריכין תיבה שיש בה קדושה יתירתא ואף לא השולחן שהיא הכורסיא שגם כן יש בה קדושה יותר אלא עמוד בלבד שאין בו אלא קדושת בית הכנסת אך שהעמידוהו סמוך להיכל כמו שהיתה התיבה עומדת, ולא ידוע לנו טעם על השינוי.

ואם כן אולי יש קצת לומר דלהתפלל על הבימה לפני השולחן שיש בו יותר קדושה דהיא כורסיא דבגמרא והוא גם נגד ההיכל בבתי כנסיות שלנו, לא יתחשב זה לשינוי גרוע מהשינוי ששינו להתפלל אצל עמוד שאין בו קדושה יתירתא מכל בית

החזן מעמוד התפילה אל הבימה כדי שישמעו קולו יותר, והשיב שם: דהנה לשנות מקום הדרשה מהעמידה הרגילה על יד ארון הקודש ולעמוד על הבימה העומדת באמצע בית הכנסת כדי שישמעו הקהל יותר היטב בודאי מותר, ועוד דנכון ויאה הוא, כי בזאת מצאנו להרמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ג') שכתב במפורש דהטעם שמעמידים הבימה באמצע בית הכנסת "כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר יאמר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם".

אולם לשנות מקום השליח ציבור מעמוד התפילה שלפני ארון הקודש ולסדר שיעמוד על הבימה בנימוק שישמעו את קולו יותר, נראה שאין נכון לעשות כן. וכתב שם הציץ אליעזר להוכיח כך משלושה עדים נאמנים.

האחר, בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן יט) השואל התאונן לפני הכתב סופר על בית הכנסת אחת ששינו וסידרו שהשליח ציבור עומד במקום גבוה על הבימה להתפלל, וכנראה היה נימוקם שאם לא משנים את מקום החזן הקול אינו נשמע כל כך טוב. והשיב הכתב סופר לאיסורא, ובביאורו כתב שיש חילוק בין לא יעמוד במקום גבוה דאיסורא הוא לבין יעמוד במקום נמוך דלא דינא ואיסורא הוא אלא מצוה להראות כניעה יתירה. ומזה בא אל המסקנא דכל שכן וקל וחומר לשליח ציבור שלא יעלה ממקומו אל הבימה במכוון להתפלל שם, דהולך במכוון להתפלל במקום גבוה שאין לך גבהות לפני המקום ברבים יותר מזה, וכל שכן היכא דאפשר להשמיע שלא יעמוד במקום גבוה משום תוספת קול אדיר וחזק, עיי"ש באריכות.

ציבור כשיתפלל לפני העמוד שהוא סמוך למזרח, שיוכל השליח ציבור להתפלל על הבימה לפני השולחן שבעצם ליכא בזה חסרון. דהא גדולה מזה חזינן שאף להתפלל על מקום גבוה שהוא נזכר בגמרא, ואף כשגבוה ג' טפחים שהוא גם איסור כדאיתא בכתב סופר (או"ח סימן יט) שמכל מקום אם הוא להשמיע לציבור מותר כדאיתא בשולחן ערוך (או"ח סימן צ' סעיף א'). וכל שכן ענין העמוד שאין בו חשש איסור כלל שאם הוא להשמיע לציבור מותר.

ובזה אף שהכתב סופר כתב דהוא דוקא כשאי אפשר לשמוע כשלא יעמוד במקום גבוה, אבל כשאפשר לשמוע הגם כשיעמוד במקום גבוה ישמע קולו ביותר לא שרינן לו לעמוד על מקום גבוה, הוא לענין העמדה במקום גבוה ולא לענין העמוד למנהגנו שאינו כפי מנהג הקדמונים יש להתיר גם כשלא נשמע היטב אף שנשמע קצת, ובכלל רוב בני אדם לא ידחקו לשמוע אם השמיעה לא תהא באופן קל.

ולכן למעשה עיקר הקביעות דהשליח ציבור יהיה לפני העמוד, אבל כשיהיו עם רב שאי אפשר לשמוע בכל בית הכנסת כשיעמוד לפני העמוד יתפלל אז השליח ציבור על הבימה שהוא באמצע בית הכנסת כדי שיוכלו כל העם לשמוע בלא דוחק. וגם ביוראפ היו עושין כן בהרבה מקומות בבתי כנסיות גדולות.

שינוי מקום עמידת החזן בשבתות וימים טובים

עוד בנדון זה, נשאל בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י' סימן כב) אם מותר לשנות בשבתות וימים טובים מקום עמידתו של

שיהיה השליח ציבור עומד במקום נמוך דוקא ולא במקום גבוה וכמנהג כל בתי כנסיות ישראל הכשרים, והוסיף הערוגת הבושם וז"ל: ולאפוקי מאותן המתחדשים הולכי קדומה שהשליח ציבור עומד בכל מקום על הבימה וכו', לא לחנם נתפשט כבר הידיעה בכל תפוצות ישראל, דעמידת השליח ציבור הוא סימן מובהק לציין מקהלות העדה אם היא מאוהבי חדשות הולכי אורחות תחילתם מישור וסופם קוצים ודרדרים ושאלו צעדיהם יתמוכו, או אם היא ממקהלות ישראל מאלופות מרובבות, אשר אדניהם על עמודי רבותינו מבעלי השולחן ערוך מחוטבות, עיי"ש.

סוף הכל נשמע יוצא מבין ספרי הפוסקים שאסור לשנות מקום עמידת השליח ציבור שמקומו על ידי עמוד התפילה, ולהעמידו על הבימה, ומה שבודאי לא יתכן לעשות בכזאת אפילו רק בשבתות וימים טובים או ימים נוראים. ולכן חובה קדושה לגדור הדבר שבל יהינו לעשות בכזאת, ועל הגודרים יבוא ברכת טוב, עיי"ש באריכות בכל דברי בעל הציץ אליעזר.

אמירת קבלת שבת בבית הכנסת על הבימה

יש הרבה קהילות בישראל שנהגו באמירת קבלת שבת, שהחזן מתעטף בטלית ועומד על הבימה, ולאחר אמירת קבלת שבת יורד לעמוד לתפילת ערבית, וכך נוהגים רוב קהילות אשכנז. ויש להבין מדוע דוקא אמירת קבלת שבת נעשית על הבימה, שהרי מצאנו לעיל שתפילת השליח ציבור היא על התיבה ולא על הבימה.

השני, בשו"ת מהר"י אסאד (או"ח סימן ג') בהגהה מבן המחבר כתב בחיוב העמדת הבימה באמצע: דכשבא השליח ציבור להתפלל אדרבה צריך לילך למטה לארץ וכו', ומה שכתב בסוכה נ"א החזן וכו' אין זה שליח ציבור המתפלל רק השמש וכו', אבל השליח ציבור עומד למטה לפני התיבה להתפלל, עיי"ש.

השלישי, בשו"ת מכתב סופר לבנו של החתם סופר (ח"ב ס' א' - ב') כתב בתוך דבריו: אחרי הודיענו ה' כל זאת ובררנו באר היטב ענין ההיכל ארון הקודש והתיבה שהיא דוגמת מזבח הזהב, לא יספק אדם עוד שמקומה הראוי הוא לפני ארון הקודש לא על גבי מקום גבוה, כי גם מזבח הזהב אשר בהיכל הקודש בבית המקדש היה עומד על קרקע ההיכל ולא היה צריך הכהן לעמוד עליה, עיי"ש.

ושם בציץ אליעזר כתב שהשואל בתשובת החתם סופר כתב לו בסימן ב', שהסברו על התיבה שהשליח ציבור יורד לפניו נכנסו לאוזנם ואמרו שניכרים דברי אמת, דלולי זאת לא היו אבותינו הראשונים עושים תיבה יתירה ללא צורך, דוכי לא היו יכולים להעמיד את השליח ציבור על הבימה להתפלל כמו שעומד בקריאת התורה, מזה ראייה ברורה שבכוונה העמידו את השליח ציבור במקום נמוך משום ממעמקים, ועשו לו תיבה מיוחדת סמוך לארון הקודש דוגמת מזבח הזהב שעמד לפניו בהיכל לפני פרוכת העדות.

עוד מובא בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סימן כט) שסמך שתי ידיו על דברי הכתב סופר (או"ח סימן יט) שהאריך בגודל החיוב

משאר בית הכנסת משום "ממעמקים קראתיך ה'", אבל קבלת שבת אינה תפילה רק אומרים אותו לכבוד השבת לקבלו, מותר להיות אפילו במקום גבוה, לפיכך עולה השליח ציבור על הבימה כדי להשמיע לציבור ממקום גבוה.

החמישי, בספר ציץ השדה (במבוא) כתב טעם נאה על פי דברי הטור (סוף

סימן רפד) בהלכות קריאת התורה בשבת וז"ל: ומחזירים ספר תורה למקומה ונוהגים לומר בספר מזמור הבו לה' בני אלים כשמחזירין הספר מפני שנאמר על מתן תורה וגם ז' ברכות של שבת נתקנו כנגד שבעה קולות שנאמרו בו כדאיתא בפרק תפילת השחר (ברכות כט, א) הני שבע דשבתא כנגד מי, כנגד שבע קולות שאמר דוד על המים במזמור הבו לה' בני אלים.

וביאר הב"ח שדוקא בקריאת התורה בשבת אומרים מזמור זה, ולא בקריאת התורה בימות החול והמועדים, מחמת הטעמים שכתב הטור, שמזמור זה נאמר על מתן תורה וז' ברכות של תפילות השבת נתקנו כנגד שבע קולות שנאמרו במזמור זה. נמצא לפי זה דמובן טעם המנהג לומר על הבימה שהוא מקום מתן תורה, את המזמור הבו לה' בני אלים בעת קבלת השבת בכיסופין ובערגה.

בטעם הדבר יש שפירשו דכיון שקבלת שבת אינה מעיקר סדר התפילה אלא הוספה מדורות המאוחרים, לכן על ידי שהשליח ציבור משנה מקום עמידתו, הבליטו שאינה מסדר התפילה, ובאמת יש לציין שרוב הפוסקים פסקו שאסור לשליח ציבור לעמוד על הבימה בעת התפילה, ולכן הוא היכר גמור שאינה מעיקר סדר התפילה.

השני, בספר טעמי המנהגים (אות רסד בקונטרס אחרון) הביא טעם למנהג זה לקיים במקצת מנהג הקדמונים לצאת בחוץ לקבל את השבת, והבימה היא קרובה יותר אל הפתח מעמוד התפילה.

השלישי, בליקוטי מהרי"ח (ד"ה מזמור לדוד הבו) נתן סמך לאמירת קבלת שבת על הבימה מדברי האריז"ל שכתב דטוב לאומרו על הר גבוה.

הרביעי, בשו"ת דבר יהושע (ח"ג יו"ד סימן לא אות ו) כתב, לפי שפסוקי קבלת שבת אינם בגדר תפילה שיצטרכו להתפלל בקצת עומק לקיים מה שנאמר "ממעמקים קראתיך ה'", ועיין במגן אברהם (סי' צ ס"ק ג) דאף על גב דלהשמיע לציבור שרי לעמוד במקום גבוה, מכל מקום עכשיו נהגו במקום שהשליח ציבור עומד הוא עמוק

סיכום הענין

שיטת הרמב"ם הטור והרמ"א שמעמידים הבימה באמצע בית הכנסת, כדי שישמעו המתפללים את קריאת התורה, ובנוסף לדברי הרמב"ם הוא כדי לשמוע את מי שיאמר לעם דברי כבושין.

במנחת יצחק (חלק ג' סימן ד') כתב, דהלכה זו של העמדת בימה באמצעה של בית הכנסת הלכה פסוקה היא מהרמב"ם ורמ"א בלא חילוק בין בית הכנסת גדול וקטן, ומכיון שלא אמרו הלכה זו בלשון "ונהגו" מוכח דזה הוי דינא ולא מנהגא.

למרות כך כתב שם הכסף משנה, שהעמדה באמצע אינו מהחיוב אך הכל לפי המקום והזמן, שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאוד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם, אבל בזמנים הללו שבעוונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים וכל העם שומעין, יותר נוי להיות לצד אחד מלהיות באמצע.

לענין אם צריך שהבימה תהיה באמצע לעיכובא, בביאור הלכה (או"ח סימן קג ד"ה באמצע) כתב: ובעונותינו הרבים באיזה מקומות פרצו מנהג קדומים זה והתחילו לעשות הבימות סמוך לארון הקודש מפני שרצו לילך בדרכי העובדי אלילים כמו שעושין בהיכלות שלהן [שקורין טעמפילן], ויש לקרוא עליהם וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות, וכבר האריכו הפוסקים האחרונים בגנות האנשים האלה, עיי"ש.

כמו כן בערוך השולחן (שם סעיף ט') כתב: וחדשים מקרוב באו לשנות מנהגי ישראל לעשות הבימה מן הצד ועונשם מרובה שבלי טעם ודעת משנין מנהג קדום שגם השכל מוכיח עליו והם כמו להכעיס רוצים לשנות.

אולם באגרות משה (או"ח ח"א סימן מב) כתב בענין הבימה, שאין קפידא שתהיה באמצע בית הכנסת ממש, וכמעט שעוד עדיף שיהיה קרוב יותר לפנים, דברוב פעמים אין המתפללים ממלאין כל בית הכנסת ועומדים רובם יותר קרוב לפנים, וממילא צריכה הבימה להיות באמצע עמידת המתפללין כיון שעיקר הטעם הוא כדי שהעם ישמעו קריאת התורה.

אמנם במקום אחר כתב האגרות משה (או"ח ח"ב סימן מא) שבבית הכנסת גדול צריך לעשות הבימה באמצע שהוא במקום שנשמע קריאת התורה לכל העם.

לענין אם יש איסור להתפלל במקום שהבימה אינה באמצע, במנחת יצחק כתב "אסור לכנוס לבית הכנסת להתפלל אשר אין לו בימה באמצע", וזהו בלא חילוק בין להתפלל בקביעות או רק בדרך אקראי.

אך באגרות משה (או"ח ח"ב סימן מב) חלק על זה וכתב: בדבר בימה באמצע ודאי יש לעשות באמצע, אבל לענין להתפלל בבית הכנסת שלא עשו באמצע איני רואה לאסור, אולם הוסיף שם האגרות משה פרט נוסף, שאם יש שני בתי כנסיות, שבאחד הבימה באמצע ובשני הבימה בצד, יש לקבוע מקום תפילתו בבית הכנסת שהבימה באמצע שהוא כהראוי והגון.

לענין תפילת שליח ציבור על הבימה, המגן אברהם (סימן צ' ס"ק ג') כתב, דעכשיו נהגו שהמקום שהשליח ציבור עומד עמוק משאר הבית הכנסת משום דממעמקים קראתיך ה', ואפשר דמשום הכי נקט בלשון "יורד לפני התיבה". ובמנחת יצחק (ח"ג סימן ח') כתב, דרק אם לא ישמעו כלל, אז יש לומר דלדחי המצוה דמעמקים.

כתב באגרות משה דלמעשה יש להשתדל שלא ישנו מכפי כל הדורות אף שאין בזה איסור ברור, ויעשו עמוד סמוך להיכל כמנהג כל בתי כנסיות שבדורות שלפנינו. אבל כשיהיו עם רב שאי אפשר לשמוע בכל בית הכנסת כשיעמוד לפני העמוד יתפלל או השליח ציבור על הבימה שהוא באמצע בית הכנסת כדי שיוכלו כל העם לשמוע בלא דוחק.